

ÚVAHA O VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI OCHRANY OBYVATELSTVA Z POHLEDU NEJEN HISTORICKÉHO

Daniela Chlíbařová, Ferdinand Mazal

Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého, Olomouc, ČR

Předloženo v květnu 2008

Změny ve společnosti se po změně systému nevyhnuly ani skladbě předmětů na školách. Zmizel předmět Branná výchova, která byla většinou součástí předmětu tělesná výchova. Na středních školách se na delší dobu ztratila témata spojená s topografií, přežitím a první pomocí, realizovaná hlavně v kurzech. Některé školy realizovaly vybrané pohybové aktivity, jako byly noční bojové hry, ale často byly omezeny možnostmi školy, učitelů nebo zájmem žáků. Některé obory jako potápění, biatlon a jiné byly rozvíjeny samostatně. Horolezectví se v modifikaci lezení poněkud nelogicky přesunulo z přírody pod střechy škol a hal. Lezení na umělých stěnách je dnes velmi populární a začíná být běžným předmětem. Branná výchova v podstatě neexistuje, ale stále více indicií ukazuje na systémovou chybu, kterou bylo její zrušení. Ve většině vyspělých zemích je civilní ochrana nebo branná výchova stále školním či mimoškolním předmětem, v některých zemích ji realizují ministerstva školství nebo vnitra ve spolupráci se soukromými firmami.

Je známo, že čím je sofistikovanější společnost, tím je zranitelnější a náchylnější ke kolapsu. V příspěvku předkládáme několik poznatků vztahujících k historickému vzdělávání v oblasti Ochrany obyvatelstva.

Klíčová slova: *ochrana člověka za mimořádných událostí, ochrana obyvatelstva, branná výchova, učitel.*

1. ANALÝZA VÝVOJE EDUKACE V OCHRANĚ OBYVATELSTVA

V předloženém příspěvku vycházíme z materiálů získaných v pedagogickém experimentu s cílem ověřit vliv cíleného vzdělávání v ochraně obyvatelstva na vědomostech učitelů podílejících se na výuce ochrany člověka za mimořádných událostí (dále jen OČMU)

a jimi vyučovaných žáků na náhodně vybraných základních školách. Výzkumný soubor tvořilo 70 učitelů a 1588 žáků z 31 škol.

V rámci výzkumu byla provedena historická analýza vývoje edukace učitelů a žáků s analýzou současné edukační reality v ochraně obyvatelstva. Vzhledem k složitosti edukační reality byl experiment doplněn také kvantitativní obsahovou analýzou položek z dotazníků pro učitele vyjadřující především jejich názory a postoje k osobnímu vzdělávání v ochraně obyvatelstva a ke školní výuce OČMU zkoumaných žáků. Další doplňující metodou byla kvalitativní obsahová analýza rozhovorů s učiteli, jejímž cílem nebyla objektivita a generalizace nových dat a vyčerpávající popis názorů učitelů na výuku OČMU, ale kvalitativní, podstatnější a hlubší proniknutí do zkoumané problematiky.

V příspěvku předkládáme část historické analýzy zaměřené na spojitost vzdělávání v ochraně obyvatelstva (branné výchově) s názory a postoji sledovaných učitelů. Tedy historický exkurs doplněný vybranými názory učitelů vyučujících OČMU.

1. 1. 1 BRANNÁ VÝCHOVA JAKO PŘEDVOJENSKÁ VÝCHOVA PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU

Pokud chceme prezentovat brannou výchovu jako oblast vzdělávání zaměřenou určitým směrem, musíme akceptovat historický vývoj společnosti a celé oblasti. Je historicky doloženo, že o „českou kotlinu“ byl vždy eminentní zájem velmocí a střední Evropa byla vždy velmi blízko konfliktu, pokud na jejím území již nějaký konflikt nebyl. Pechánek soudí, že do roku 1918 nemůžeme snahy pedagogů kvalifikovat jako snahy o zavedení branné výchovy v našem pojetí. Branná výchova byla čistě předvojenskou výchovou. Po první světové válce nastal nejen na školách, ale i v celé společnosti odklon od všeho, co připomínalo válku. Přesto na školách pokračovaly snahy obnovit předvojenskou výchovu. Jednou z prvních zmínek o úpravě tělesné výchovy na přípravu pro brannou povinnost obsahoval *Branný zákon* z roku 1920. V roce 1933 opět vzrostly požadavky na vojenskou výchovu a přípravu žáků. O brannou výchovu projevil zájem tělovýchovné organizace (Sokol), sportovní svazy, Československý červený kříž a jiné. Podle Pechánka (1982) se poprvé v našich školách objevil požadavek skutečné branné výchovy. Smyslem branné výchovy bylo bránit vlast, byly zvýšeny nároky na individuální fyzickou přípravu i technickou připravenost. V roce 1935 byl vydán *Výnos Ministerstva školství o výchově žáků národních škol k brannosti* (Dolenský, 1937b; E. Pavlík, 1936) s důrazem na mravní a občanskou výchovu, na vědomosti a dovednosti důležité z hlediska vlastní bezpečnosti a na

tělesnou výchovu, zejména cvičení v přírodě. Branná výchova prostupovala všemi předměty, a to na všech stupních národní školy. Po přípravě v letech 1933 - 1937 byl přijat *Zákon 1937 o branné výchově* a veřejná péče o výchovu a vzdělávání se rozšířila také o brannou výchovu. Branná výchova byla povinnou pro žáky veřejných škol všech druhů a stupňů a vyučovala se na národních školách od počátku povinné školní docházky až do jejího skončení (Dolenský, 1937b). Dolenský prosazoval, aby prvky branné přípravy prostupovaly všemi předměty a kde bylo třeba, mohl být zaveden samostatný vyučovací předmět. Výuka se prováděla v různých formách, závislých na stupni vývoje žáků. Ve všech věkových stupních byla zařazena forma branných cvičení (Trnka & Jeleň, 1938).

Branná tělesná příprava se včlenila také do tělesné výchovy a potřebný počet hodin se věnoval cvičením v přírodě. Trnka a Jeleň zdůrazňovali také psychologickou stránku branné výchovy. Podle nich moderní život otupuje smysly člověka, je potřeba cvičit smysly, a to se nemůže odehrávat v jakémkoliv školním vyučování, ale jen skutečnými činnostmi ve skutečných situacích a častým a intenzivním stykem s přírodou. K tomu je potřeba dlouholetého výchovného působení a cviku od nejnižšího stupně základní školy, protože jde o prvky, které není možné nacvičit v kurzech trvajících krátkou dobu. „...Mládeži, která opustí národní školu, aby vkročila do života (a je to drtivá většina) se již nikdy a nikde nedostane tak systematického mimorodinného působení...jako na národní škole. A máme za to, že i vzhledem k vývojovým fázím, kterými dítě prochází na národní škole (předpuberta a částečně i puberta), je na to doba mimořádně vhodná....Individuální psychologie nás učí, že právě dětství je k tomu nejvhodnějším věkem, bude třeba právě v dětském věku a ne v dospělosti tvořit základy mravního charakteru...” (Trnka & Jeleň, 1938, 22). Zdůrazňovala se proto tělesná, ale i duševní a mravní zdatnost. Snahou bylo nevidět cíl brannosti jen v militarizaci (vojenská výchova) ale především ve výchově k demokracii (Beran et al., 1938; také Trnka & Jeleň, 1938). Branné prvky se objevily v předmětech občanská nauka, český jazyk, zeměpis, dějepis a přírodověda, počty, kreslení (rýsování) a zpěv, ale nejvíce v tělesné výchově. Trnka a Jeleň zdůrazňují důležitost tohoto předmětu pro brannou výchovu. „Po stránce naukové vybírají nové normální osnovy branné výchovy ve všech vyučovacích předmětech učebnou látku důležitou pro úkoly a cíle branné výchovy. To je dostatečná ochrana proti tomu, aby učitelstvo nikdy v ničem nepřehánělo a pro brannou výchovu nezapomínalo na samozřejmé úkoly národní školy.... Stejně chyby by se však učitelstvo dopouštělo, kdyby k vážné práci pro brannost nevyužilo všech přirozených souvislostí a všech

příležitostí, jichž školní život poskytuje denně dost a dost bez jakéhokoli násilí” (Beran et al., 6-7).

Mimo školu provádí brannou výchovu tělovýchovné spolky, střediska branné výchovy ve spolupráci s Československým červeným křížem, hasiči a zdravotnickými (samaritskými) organizacemi. Podle Žáčka (1952) v roce 1938 vznikly osnovy branné výchovy na obecných a měšťanských školách. Byl vymezen rozsah branné výchovy ve všech předmětech doplněním normálních učebních osnov a stanovena doba konání branných vycházek. Po roce 1938 odvolalo ministerstvo školství všechny směrnice o branné výchově a až po válce v roce 1945 se obnovila branná výchova opět na školách všech stupňů.

1. 2. 2 BRANNÁ VÝCHOVA PO ROCE 1945

Po ukončení války bylo připravováno zavedení povinného předmětu branná výchova (Pechánek, 1982), ale nakonec se branná výchova jako samostatný předmět v osnovách neobjevila. Byla realizována v tělesné výchově, zdravotní výchově, ve vycházkách, cvičení v přírodě, putování a táboření. V roce 1948 dochází k reorganizaci školského systému a péče o brannou výchovu byla zatlačena do pozadí, i když existovaly učební plány a učební osnovy pro brannou výchovu na národních školách. K zásadní reorganizaci branné výchovy na českých školách došlo až po vydání nového zákona o branné výchově v roce 1951. Branná výchova byla formována na ideologii socialismu. Tělesná výchova, jejíž rozsah byl pro potřeby branné výchovy rozšířen o jednu týdenní hodinu, obsahovala střeleckou přípravu, přípravu pro zdravotnickou službu a bojovou přípravu. Fyzická příprava se podle Pechánka (1982) konala zásadně v terénu. Zaměření se změnilo v předvojenskou přípravu. Ve školním roce 1952/53 novým výnosem o branné výchově na školách je více než dříve zdůrazňována a chápána branná výchova jako úkol nejen tělesné výchovy, ale všech učebních předmětů a měla být plněna také při branných cvičeních a mimoškolní výchově (Žáček, 1952). Praktické procvičení látky ve větším rozsahu se uskutečňovalo dvěma brannými cvičeními ročně. V roce 1953 přestala být branná výchova povinnou pro všechny žáky a stala se zájmovou činností. Branná výchova měla formu polovojenského výcviku a přitom kromě branných cvičení zmizela úplně ze škol a stala se nekontrolovatelnou dobrovolnou záležitostí společenských organizací. „Tyto dva extrémy společně s faktem, že převážnou většinu učitelů tvořily ženy bez patřičného branně odborného vzdělání, měly za důsledek často jen málo kvalitní výsledky v branné připravenosti dětí a mládeže” (Pechánek, 1982, 23). V branných cvičeních převládal výukový charakter, a tak žáci o branně zájmovou činnost přestávaly mít

zájem. V roce 1957 vydalo ministerstvo školství pokyny o provádění branné výchovy na školách všeobecně vzdělávacích s důrazem na pobyt v přírodě a poskytnutí pomoci sobě i ostatním. Od roku 1959 byl zaveden v 8. a 9. třídách základních devítiletých škol kurz všennárodní přípravy k civilní obraně povinný pro všechny žáky v počtu 18 hodin formou přednášek. Podle Pechánka se tím však otázka branné výchovy nevyřešila. Branná výchova jako povinný samostatný vyučovací předmět na druhém stupni základní školy byla zavedena školním rokem 1971/1972 v 6. až 9. ročníku a vyučovala se střídavě v jednom pololetí po jedné vyučovací hodině týdně (Horvát et al., 1974; také Pavlík et al., 1981; Pechánek, 1982). Podle Pechánka se proto v praxi často stávalo, že některá ze složek branné výchovy byla přeceňována na úkor jiných. *Zákonem č. 73 o branné výchově* se branná výchova v roce 1973 stala součástí výchovy a vzdělávání žáků a uskutečňovala se v povinném branném vyučování, v ostatních vyučovacích předmětech a v jiných formách vyučování a v zájmové branné činnosti. Školním rokem 1974/1975 byl završen čtyřletý proces zavádění vyučovacího předmětu branná výchova na základních devítiletých školách (Horvát et al. 1974). Přerušované vyučování snižovalo efektivnost vyučovacího procesu, a proto počínaje školním rokem 1976/1977 se branná výchova vyučovala na druhém stupni základní devítileté školy pouze v 7. a 8. ročníku opět jednu hodinu týdně, ale celoročně (Horvát et al., 1974, Pecháček, 1982). Dalším rozvojem vzdělávací soustavy v základní škole došlo k podstatné změně v koncepci branné výchovy (Pechánek, 1986). Nedostatkem branné výchovy na základní škole v osmdesátých letech podle Pechánka (1986) a L. Pavlíka et al. (1981) byla skutečnost, že na rozdíl od středních a vysokých škol zde předmět branná výchova nebyl zařazen do učebních plánů. Byl zrušen v 6. až 9. ročníku základní devítileté školy a učivo převedeno do ostatních vyučovacích předmětů. V roce 1989 je branná výchova samostatným povinným předmětem na středních školách, ale na základní škole (Friml & Hanousek, 1986) se branná výchova uskutečňuje jako víceoborový vyučovací předmět.

V osmdesátých letech si žáci osvojovali branné vědomosti, dovednosti a návyky izolovaně, s výjimkou branných cvičení škol. Na druhém stupni základní školy se v 6. a 7. ročníku probírala branně politická tematika, ochrana proti škodlivým látkám, zdravotnický výcvik a základy topografie a zvyšovala se psychická odolnost žáků (Horvát et al., 1976; také Fencel, Černoch, Nápravník & Rídl, 1989; Mejstnar, Černoch, Fencel & Horvát, 1974; Pavlík et al. 1981; Pechánek, 1986). K integraci poznatků dochází až v 9. roce povinné školní docházky. K učení učitelé využívali jednotlivé vyučovací předměty, branná cvičení školy, branné kurzy a zájmovou brannost činnost. Dalšími formami branné výchovy byly zeměpisné

vycházky a vycházky v přírodě v rámci tělesné výchovy. Branné prvky byly také uplatňovány na plaveckém a lyžařském výcviku a také třídnické hodiny byly využity pro branné zaměření (Slávik, 1989). Formou výuky branné výchovy byly mezipředmětové vztahy, tj. prolínání prvků branné výchovy do ostatních vyučovacích předmětů a důležitý byl podíl jednotlivých předmětů na branné výchově podle množství branně nosných prvků v jejich obsahu. Školní předměty byly děleny na všeobecně branné, zprostředkované a přímé. Do první skupiny patřily předměty, které neměly zjevný vztah k brannosti, ale byly jejím základem (matematika). Do druhé skupiny patřily vyučovací předměty, jejichž branné hodnoty byly zprostředkované, to znamená neměly prvotně branný smysl, ale přispívaly k branné výchově (dějepis, přírodopis, fyzika, chemie, zeměpis). Do třetí skupiny patřily vyučovací předměty nebo spíše některá probíraná látka, jejíž obsah byl přímým obsahem brannosti (v dějepise především válečné dějiny, v přírodopise individuální a kolektivní ochrana, dezinfekce, dezinfekce, deratizace atd.). Podle tohoto dělení zcela zvláštní místo zaujímala tělesná výchova, která podle autorů formovala tělovýchovnou stránku branné výchovy už od počátku školní docházky. „V procesu tělesné výchovy si děti osvojují nebojácnost, bojovnost a přiměřenou tvrdost, učí se snášet bolest a nevyžadovat zvláštní pomoci při sebenepatrnější nehodě” (L. Pavlík et al., 81). Cíle a obsah branné výchovy na školách nebyly vždy zcela jednoznačně ujasněny a branná výchova byla přidána jako úkol navíc k tělesné výchově (L. Pavlík et al.). Podle autorů vzhledem k zájmu o přírodu, o romantiku, s přihlédnutím k obdivu a napodobování hrdinů a k soutěživosti měla základní škola možnosti získat kladné výsledky v branné výchově a brannou výchovou bylo možné čelit některým negativním sklonům tohoto věku.

Důležitou organizační formou školní branné výchovy byla branná cvičení (L. Pavlík et al., 1981; dále Dolejš & Hanousek, 1989; Pechánek, 1986), při kterých se realizovala bezprostřední příprava žáků i pedagogických pracovníků. Měla především charakter zdokonalování a prověřování školy jako celku pro mimořádné situace. Prováděla se dvakrát do roka, v zimě a v létě, v normálních vyučovacích dnech. Doba jejich trvání byla odstupňována věkem žáků, trvala čtyři až pět hodin a byla povinná pro všechny žáky. Obsahem byla činnost k sebeochraně a k pomoci jiným osobám, činnost vyplývající z opatření školy pro civilní ochranu, tělesná cvičení, hry a soutěže a prvky dopravní výchovy. V roce 1985 byly kromě branných cvičení zavedeny na druhém stupni základních škol branné kurzy, které probíhaly v každém ročníku druhého stupně po třídách ve dvou šestihodinových celcích, to znamená v rozsahu po dvanácti vyučovacích hodinách v pátém až osmém ročníku

zpravidla ve druhém pololetí školního roku. Branné kurzy předcházely branným cvičením a poskytovaly žákům soustavu branných vědomostí a dovedností nezbytných k tomu, aby byli schopni chránit sami sebe před účinky zbraní hromadného ničení a poskytovat adekvátní pomoc svým spolužákům a ostatním lidem.

2. VYBRANÉ NÁZORY UČITELŮ NA ZAŘAZENÍ TEMATIKY OČMU DO ŠKOLNÍ VÝUKY

Vycházíme z předpokladu, doloženém šetřením ČŠI (Česká školní inspekce, 2004), že 100 % základních škol začlenilo v roce 2004 tematiku OČMU do svých školních vzdělávacích programů. Názory učitelů na zařazení tematiky OČMU do školní výuky doložené touto analýzou byly opět rozdílné. Lze konstatovat, že postoje učitelů k výuce OČMU, mohly být jednou z příčin nízké úrovně vědomostí žáků z OČMU doložené deskriptivní statistikou. Z analýzy, kterou jsme provedli vyplynulo, že většina učitelů cítila potřebu změn ve výuce OČMU. Nejpatrnější rozdíly v názorech učitelů na výuku OČMU se přesto objevily v *Dotazníku pro učitele k výuce OČMU (část 1)* v odpovědích na položky 4 „*Je zařazení mezipředmětové výuky OČMU do vašeho předmětu přínosem pro tento předmět?*“, 5 „*Uvažoval(a) jste o jiné než mezipředmětové výuce OČMU (například v samostatném předmětu)?*“ a 9 „*Domníváte se, že na současné výuce OČMU je nutné něco změnit?*“ Přestože většina učitelů (73 %) v položce 4 „*Je zařazení mezipředmětové výuky OČMU do vašeho předmětu přínosem pro tento předmět?*“ hodnotila zařazení tematiky OČMU do výuky svého kmenového předmětu kladně, z odpovědí na položku 5 „*Uvažoval(a) jste o jiné než mezipředmětové výuce OČMU (například v samostatném předmětu)?*“ vyplynulo podstatné zjištění, že 53 % učitelů i přesto už někdy uvažovalo o jiné formě výuky OČMU. To znamená, a potvrdily to i následné rozhovory, že učitelé jsou si na jedné straně vědomi důležitosti a přínosu výuky OČMU obecně, ale problémem pro ně i pro žáky zůstává právě forma mezipředmětové výuky OČMU, jako nejčastěji uplatňované formy výuky. Ke stejnému výsledku se dobrala ČŠI (Česká školní inspekce, 2002, 2004), kdy většina zkoumaných učitelů sice zařadila problematiku OČMU také do více předmětů, aby časově nezatížila pouze jeden předmět, přesto ale většina vyučujících a ředitelů byla pro obnovení jediného předmětu, ve kterém by se tato problematika vyučovala.

Neméně závažná je i další skutečnost. V položce 9 dotazníku, který jsme v pilotním experimentu realizovali „*Domníváte se, že na současné výuce OČMU je nutné něco změnit?*“ 54 % učitelů shodně s položkou 5 „*Uvažoval(a) jste o jiné než mezipředmětové výuce OČMU*

(*například v samostatném předmětu*)?“ potvrdilo nutnost změn ve výuce OČMU. Tento fakt nelze již považovat za náhodný vzhledem k téměř stejnému procentu kladných odpovědí v položce 5 (53 %). Na druhé straně je nutné uvést i poměrně velké procento učitelů, kteří nevěděli, jak odpovědět (v položce 5 - 27 % učitelů a v položce 9 dokonce 40 % učitelů). Zjištěný výsledek pravděpodobně opět souvisí s podceňováním významu dané problematiky a negativním postojem některých učitelů k edukaci v ochraně obyvatelstva, protože jen několika školám by například v případě radiační havárie hrozil přímý zásah (havárie Temelín a Dukovany).

Co se týká návrhů konkrétních změn ve výuce tematiky OČMU v položce 9 by 17 % učitelů preferovalo možnost čerpat více aktuálních informací k výuce OČMU, což považujeme v této studii za pozitivní, protože odpověď vyjadřuje souvislost s potřebou vlastní edukace v ochraně obyvatelstva. Shoda výsledků s šetřením ČŠI spočívá v tom, že učitelé zkoumaných škol chtěli také zlepšit informovanost o nabídce dostupných studijních materiálů (Česká školní inspekce, 2004). Z dalších změn 14 % učitelů navrhovalo formu samostatného předmětu, 10 % učitelů by preferovalo zlepšení materiálního vybavení pro výuku OČMU (podrobněji níže v analýze Oblasti 2b. Názory učitelů na materiálně-technické vybavení pro výuku OČMU). 9 % učitelů by uvítalo praktické procvičování ve výuce OČMU (souvislost s položkou 10 viz níže) a 6 % učitelů by upřednostnilo více hodin pro výuku OČMU. Tato tvrzení byla doložena i kvalitativní analýzou. Shrňme-li předchozí zjištění, možnými faktory souvisejícími s vědomostmi žáků z OČMU by mohly být opět zmiňovaná edukace učitelů v ochraně obyvatelstva a materiálně-technické vybavení pro výuku OČMU.

V souvislosti s mezipředmětovou výukou OČMU považovalo v položce 8 „*Který předmět je nosným předmětem pro výuku OČMU u vás na škole?*“ nejvíce učitelů za nosné předměty z kategorie *Člověk a společnost*, především občanskou a rodinnou výchovu (63 % odpovědí). Je potřeba si uvědomit, že z tohoto výčtu vyplývá, jaký předmět sami učitelé upřednostňují pro výuku OČMU. Při posouzení reálné výuky OČMU zkoumanými učiteli v položce 3 „*V jakém předmětu (předmětech) vyučujete OČMU?*“ byl reálný počet učitelů participujících na výuce OČMU v občanské výchově a rodinné výchově pouze 43 % učitelů. Protože počet učitelů uvádějících další nosné předměty z kategorie *Člověk a příroda* a z kategorie *Člověk a zdraví* se téměř shodoval s počtem učitelů vyučujících reálně dané předměty, 20 % učitelů tvořících rozdíl mezi 63 % a 43 % učitelů vyučujících jiné předměty než občanskou a rodinnou výchovu se pravděpodobně domnívalo, že by výuka měla probíhat spíše v předmětech z kategorie *Člověk a společnost*. Z kvalitativní analýzy rozhovorů s učiteli

naopak vyplynulo, že za nosný předmět učitelé považují také tělesnou výchovu. Zajímavé je v této souvislosti zjištění, že při ověřování možného vlivu faktoru *aprobace* na vědomosti učitelů i jimi vyučovaných žáků nebyl prokázán. Je pravděpodobné, že důležitější než předmět, ve kterém je OČMU vyučována nebo aprobace učitele, jsou kvalitní vědomosti vyučujících.

V edukačně vyspělých zemích je podle Kalhouse & Obsta a kol. (2001) tendence rozšiřovat školní edukační prostředí. Setkání s reálnou praxí přináší edukantům prožitky, a ty potom tvoří vyšší základ vědomostí, dovedností a postojů. Naprostá většina učitelů (93 %) byla podle očekávání pro praktickou formu školní výuky OČMU na úkor teorie (položka 10 „*Měla by výuka probíhat z větší části praktickou formou na úkor teorie...?*“). Tvzení ale bylo poněkud v rozporu s uvedenými nosnými předměty pro výuku OČMU na školách (občanská výchova a rodinná výchova). Naopak potvrdilo zjištění kvalitativní analýzou, kdy učitelé preferovali k výuce OČMU tělesnou výchovu.

Téměř všichni učitelé (99 %) potvrdili realizaci nějaké formy jednorázového evakuačního cvičení u zkoumaných žáků (položka 11 „*V minulém školním roce bylo na vaší škole provedeno....*“). Provedení specificky zaměřeného evakuačního cvičení v souvislosti s požární problematikou uvedlo 73% učitelů. Tato odpověď pravděpodobně souvisí s odpověďmi učitelů na druh jimi absolvovaného vzdělávání v ochraně obyvatelstva, kdy většina učitelů také uváděla požární cvičení. Není vyloučeno, že někteří učitelé cvičení s žáky považovali zároveň za osobní formu vzdělávání. Evakuaci v souvislosti s mimořádnou událostí zmínilo již jen 36 % učitelů (učitelé uváděli více variant). Výsledek byl velmi podobný šetření v *Experimentu* (Slávik, 1998), kdy realizovalo jednorázové cvičení se žáky praktickou formou 76 % učitelů, i podle šetření ČŠI (Česká školní inspekce, 2002), kdy 87 % zkoumaných učitelů realizovalo evakuační cvičení s vyhlášením mimořádné situace nebo v souvislosti s požární problematikou, a přesto úroveň vědomostí žáků z OČMU byla prokazatelně na nízké úrovni. Rozhodnutí o tom, zda-li je dalším možným důvodem ovlivňujícím vědomosti z OČMU žáků nedostatečné pravidelné praktické procvičování tematiky OČMU na úkor teoretického vyučování bude možno učinit až na základě dalších výzkumů. Možnou limitou takové analýzy může být vymezení praktické výuky v OČMU vzhledem k její rozdílné výuce v rámci školního vzdělávacího plánu.

3. NÁZORY UČITELŮ NA MATERIÁLNĚ-TECHNICKÉ VYBAVENÍ PRO VÝUKU OČMU

V předložené studii v *Dotazníku pro učitele k výuce OČMU (část 1)* v položce 15 „*Mám pro výuku k dispozici...*“ učitelé uváděli užívání metodických příruček určených k výuce OČMU (31 %). Nízký počet učitelů je překvapivý vzhledem k tomu, že porovnáním s šetřením ČŠI (Česká školní inspekce, 2002, 2004) tak došlo k významnému zhoršení. V roce 2002 byla téměř ve všech školách veřejně dostupná metodická příručka OČMU a téměř všechny školy měly k dispozici alespoň jeden další studijní odborný materiál. V roce 2004 metodickou příručku pro učitele mělo podle ČŠI k dispozici už jen 87 % učitelů. Vzhledem k výsledkům této studie je zde možné sledovat sestupný trend. K výuce OČMU doporučené videokazety uvádělo 20% učitelů a učebnice už jen 10 % učitelů. Pro srovnání, videokazety měla v roce 2002 i 2004 k dispozici také jen část škol (Česká školní inspekce, 2002, 2004). Navzdory lepším výsledkům ve srovnání s touto studií patřilo také v předešlých šetřeních (Česká školní inspekce, 2002) materiální zázemí výuky mezi nejslabší části hodnocených oblastí. V roce 2004 bylo vybavení škol pomůckami pro výuku OČMU kvantitou i kvalitou rozdílné (Česká školní inspekce, 2004), většina pomůcek byla demonstrační a nesloužila pro nácvik dovedností a materiálně-technické zázemí škol pro výuku podle ČŠI mělo průměrnou úroveň. Navíc je třeba si uvědomit, že někteří učitelé uváděli v dotaznících více možností, a proto je reálný počet učitelů, kteří uvedli, že mají pro výuku k dispozici výše uvedené pomůcky ještě nižší.

V položce 17 „*Co si myslíte o videokazetách pro výuku OČMU, pokud jste je měl(a) k dispozici?*“ potvrdilo 61 % učitelů, že s nimi neměli možnost pracovat, ale v položce 16 „*Co si myslíte o současných učebnicích pro výuku OČMU, pokud jste je měl(a) k dispozici?*“ jen 14 % učitelů uvedlo, že nemělo učebnice k dispozici (neshoda s údajem v předcházející položce 15). Příčinou neshody by mohl být fakt, že někteří učitelé učebnice považovali za nedostačující nebo nevhodné pro výuku, a proto je pravděpodobně vůbec nepoužívali, přestože by je k dispozici mohli mít. K tomuto názoru se přikláníme, protože v položkách 16 „*Co si myslíte o současných učebnicích pro výuku OČMU, pokud jste je měl(a) k dispozici?*“ a 17 „*Co si myslíte o videokazetách pro výuku OČMU, pokud jste je měl(a) k dispozici?*“ se objevila i poměrně značná kritika výše jmenovaných doporučených pomůcek pro výuku tematiky OČMU. Učebnice ohodnotilo jako celkem kvalitní s určitými výhradami pouze 38 % učitelů a videokazety 39 % učitelů. Zarážející je fakt, že 48 % učitelů učebnice nepovažuje za vhodné pro výuku, což u videokazet neuvedl žádný z učitelů. Příčinou kritiky učebnic by

mohla být také delší praxe jejich používání. Vzhledem k faktu, že učebnice jsou k dispozici od roku 1999, učitelé mohli mít více zkušeností s jejich používáním, a proto k nim byli více kritičtí. Konkrétně 15 % učitelů uvedlo, že by preferovalo nějaké změny (rozšíření učebnic nebo jejich aktualizace).

Jiné praktické pomůcky ve výuce (položka 18 „*Máte k dispozici nějaké jiné praktické pomůcky k výuce?*“) využívala pouze třetina dotázaných učitelů (33 %). Toto tvrzení je v souladu s šetřením z roku 2002, kdy učitelé uváděli pouze nefunkční ochranné masky, jinak neměli k dispozici žádné vhodné pomůcky. Naopak ve srovnání s šetřením v roce 2004 (Česká školní inspekce, 2004), kdy až 65 % učitelů uvedlo, že používá pomůcky k výuce první pomoci a dokonce 84 % učitelů uvedlo užití jiných praktických pomůcek, byla situace zjištěná v této studii daleko horší. Například užití pomůcek k první pomoci uvedlo jen 17 % učitelů, užití ochranných masek 9 % učitelů.

Z analýz vyplynula souvislost výpovědí s podmínkami a situací na každé konkrétní škole. Budeme-li interpretovat výsledky analýzy, ve shodě s dosavadními provedenými šetřeními (Česká školní inspekce, 2002, 2004); učitelé nejčastěji uváděli, že chtějí posílit hodinové dotace předmětů, ve kterých se OČMU vyučuje, následovalo zavedení samostatného předmětu pro výuku nebo řešení výuky pouze jedním vyučujícím v jednom kmenovém předmětu. Dále byly zastoupeny názory na přesnější vymezení obsahu výuky, vyčlenění některých témat a navýšení výuky jinými tématy. Učitelé zdůrazňovali, že vzhledem k množství látky, kterou tematika zahrnuje a reálnému času ve výuce, výuka probíhala velmi okrajově. Šetření uvádí i rozdílný přístup ředitelů a různou kvalitativní úroveň výuky OČMU. Dále se učitelé vyjadřovali k tomu, aby výuka probíhala především praktickou formou, často byla zmiňována jako nosný předmět (na rozdíl od kvantitativní analýzy dotazníků) tělesná výchova. Hlavním důvodem pro zavedení samostatného předmětu byla podle zkoumaných učitelů možnost pochopit souvislosti vzájemně provázaných jevů, protože rozmělnění problematiky do více předmětů podle nich snižovalo odpovědnost jednotlivých pedagogů. V roce 2004 učitelé navrhovali zabezpečit výuku formou samostatného předmětu, protože podle šetření v kontextu s obsahem výuka v rámci různých předmětů probíhala například jen 5 - 10 minut z vyučovací hodiny. V této souvislosti mohlo docházet i k podceňování významu některých tematických oblastí, protože se jedná o vědomosti zasahující do všech oblastí ochrany obyvatelstva a tím pádem k malému zaměření učitelů na některá témata a k nezáměrnému (záměrnému) vynechání některé oblasti tematiky OČMU.

Vzhledem k naznačené problematické situaci je zajímavé a hlavně potěšitelné, že část učitelů se vlastnímu i zprostředkovanému vzdělávání v ochraně obyvatelstva i školní edukaci z OČMU věnovala i přes veškeré výše jmenované obtíže. Rozhovory celkově naznačily ochotu a připravenost učitelů podílet se na inovacích školní výuky OČMU.

4. ZÁVĚRY

Po roce 1989 byla nekvalifikovaně zrušena veškerá výuka ochrany obyvatelstva. V současnosti po řadě změn je výuka na základních školách povinná, ale časově velmi omezená (pouze 6 hodin ročně), liberální svým pojetím (o způsobu zařazení a formě rozhoduje každá škola), nemotivující učitele ke vzdělávání. Vyučuje se v různých předmětech bez komplexní kontroly, učitelé nejsou nijak hodnoceni za výuku témat OČMU, záleží jen na nich, jak výuku pojmu, aby časově neohrozila obsah vzdělávání jejich kmenových předmětů.

Učivo OČMU je podle *Standardu základního vzdělání* i *Rámcového vzdělávacího programu* povinné, a proto musí být součástí vyučování. Od školního roku 2006/2007, v souladu s *Národním programem rozvoje vzdělávání* v České republice, *Školským zákonem* a *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání*, by měla mít tematiku OČMU zapracovanou každá základní škola ve svých školních vzdělávacích programech.

Vzdělávání učitelů k problematice ochrany obyvatelstva je v současné době neuspokojivé, zůstává téměř závislé na sebevzdělávání z dostupné literatury a cílená edukace učitelů základních škol podílejících se na výuce tematiky OČMU v podstatě neexistuje. Nabízené kurzy Národním vzdělávacím institutem v rámci dalšího vzdělávání učitelů, vzdělávacími zařízeními HZS krajů a Institutem ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč postihují jen malé procento učitelů. Povinností škol není vytvářet vzdělávací a studijní programy pro uvedenou oblast. Žádné oborové studium ani specializace na vysoké škole nemá jednoznačně určené zaměření na přípravu pedagogů pro výuku ochrany obyvatelstva na školách třetího stupně, případně vysokých školách. Neexistuje ani jiná výuka, která by nahrazovala toto vzdělávání v přípravě budoucích pedagogů. Specificky zaměřených finančních prostředků na další vzdělávání učitelů v této oblasti je nedostatek, pro vzdělávání učitelů nejsou vyhrazeny zvláštní prostředky a pokud se chtějí učitelé v dané oblasti vzdělávat, platí si studium sami, případně jim poskytnou prostředky ředitelé škol. Program edukace učitelů v ochraně obyvatelstva je nejednotný, není přesně specifikován a je bez výhod pro samotné subjekty vzdělávání.

Doporučujeme z pohledu současných potřeb a v kontinuitě s historickým vývojem oblasti vzdělávání v ochraně obyvatelstva.

- Cíleněji predikovat teoretický i empirický základ disciplíny ochrany obyvatelstva a komparovat jej s poznatky se zahraničí;
- V souvislosti s probíhající reformou edukačního systému ve školství v České republice navázat na poslední práce v této oblasti na FTK UP a pokračovat v monitorování vzdělávání učitelů v ochraně obyvatelstva i v monitorování školní výuky OČMU žáků na základních školách;
- Porovnat vzdělávací výsledky učitelů a žáků základních škol v České republice v ochraně obyvatelstva se zahraničím;
- Zaměřit se na praktickou edukaci učitelů v ochraně obyvatelstva;
- Prosazovat vzdělávání v ochraně obyvatelstva v přípravě všech budoucích pedagogů;
- V souladu s požadavky vyplývajícími z *Rámcového vzdělávacího plánu* uvažovat o dalším vývoji a zkvalitnění školní výuky OČMU na základních školách.

REFERENČNÍ SEZNAM

- Austrian Civil Protection Association. (2001). *Safety on tour*. [Brožura]. Wien: Österreichischer Zivilschutzverband.
- Austrian Civil Protection Association. (2003). *The Civil Protection Booklet*. Wien: Österreichischer Zivilschutzverband.
- Beran, J., Lidmila, B., Pivoňka, J., Polman, K., Skořepa, M., Struška, E., Strnad, E., Trajer, J., Tvrdek, V., Vlastníková, K., Zábrana, E., & Žofková, L. (1938). *Podrobné osnovy branné výchovy pro obecné školy*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s.r.o.
- Česká školní inspekce. *Zpráva České školní inspekce zaměřená na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí* (2002). Retrieved 9.9.2002 from the World Wide Web: <http://www.csicr.cz/Frameset.HTML>.
- Česká školní inspekce. *Zpráva České školní inspekce zaměřená na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí* (2004). Retrieved 5.6.2004 from the World Wide Web: <http://194.228.111.171/scripts/detail.php?id=90>.
- Černoch, F., Fencel, J., Nápravník, Č., & Rídl, L. (1975). *Branná výchova pro 8. a 9. ročník ZDŠ*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- Dolejš, L., & Hanousek, P. (1989). *Rukověť k pedagogické praxi v branné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Dolenský, J. B. (1937a). *Branná výchova a škola*. Praha: Státní nakladatelství.
- Dolenský, J. B. (1937b). *Příručka branné výchovy pro učitelstvo národních škol*. Praha: Státní nakladatelství.
- Doubrava, L. (2003). Znalosti žáků z civilní ochrany jsou katastrofální. *Učitelské noviny, týdeník pro učitele a přátele školy*, 34/2002 (13), 8.
- European Commission. (2002). *EU focus on civil protection. Coping with catastrophes - Coordinating civil protection in the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission. (1999). *Vade-mecum of civil protection in the european union*. Brussel: Directorate – general Environment.
- Fencľ, J., Černoch, F., Nápravník, Č., & Rídl, L. (1989). *Cvičebnica brannej výchovy pre 2. stupeň základného školy*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Friml, J., & Hanousek, P. (1986). *Branná výchova pro studující učitelství. 1. svazek*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Grégr, E. (1973). *Branná výchova VIII. Teorie a praxe ochrany obyvatelstva pro případ branného konfliktu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Hájek, J. (1986). *Kurzy branné výchovy pro oborové studium branné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Hodaň, B. (2000). *Tělesná kultura – sociokulturní fenomén: východiska a vztahy*. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury.
- Hodaň, B. (2003). *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury.
- Horvát, T., Mayer, J., Rídl, L., Skalický, M., & Viceník, S. (1974). *Branná výchova v 8 ročníku ZDŠ*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Chlíbková, D. (2003). *Komparace způsobů vzdělávání v ochraně obyvatelstva (civilní ochraně) ve vybraných evropských státech* [Vysokoškolská skripta]. Brno: Vojenská akademie v Brně.
- Chlíbková, D. (2006a). Historická analýza edukace v ochraně obyvatelstva učitelů základních škol v České republice. In *Informační zpravodaj*, 1/2006 (pp 17–27). Lázně Bohdaneč: Institut ochrany obyvatelstva.
- Chlíbková, D. (2006b). Ověřování vlivu edukační intervence na vědomostech učitelů 2. stupně základních škol v České republice participujících na výuce Ochrany člověka za

- mimořádných událostí. In R. Horák, R. Schwarz (Eds.), *Bezpečnost - připravenost. Ochrana obyvatelstva* (pp 94–96). Brno: Univerzita obrany.
- Chlíbková, D. (2006c). *Jak vzdělávají v ochraně obyvatelstva ve Švédsku*. Retrieved 13. 12. 2006 from the World Wide Web: <http://www.ucitelskelisty.cz/Ucitelskelisty/Ar.asp?ARI=102902&CAI=2154>.
- Chlíbková, D. (2006d). *Jsou školy připraveny na mimořádné události?* Retrieved 16. 10. 2006 from the World Wide Web: http://ucitelskelisty.ceskaskola.cz/files/soubory/Edukace_ucitelu.doc
- Chlíbková, D. (2006e). *Edukace učitelů participujících na výuce Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách v České republice po roce 1989*. Retrieved 16. 10. 2006 from the World Wide Web: <http://ucitelskelisty.ceskaskola.cz/Ucitelskelisty/Ar.asp?ARI=102826&CAI=2153>.
- Chlíbková, D. (2007b). Tělesná výchova a výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách. *Moderní vyučování*, 2/2007, 18.
- Chlíbková, D. (2007d). Tělesná výchova a výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách aneb Pohyb jako součást edukace k „přežití“. In *Sborník příspěvků z 2. mezinárodní studentské vědecké konference oboru kinantropologie v Brně. Kinantropologické aspekty v psychologii a sportu* (pp. 49–51). Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta sportovních studií.
- Chlíbková, D. (2007e). Žáci základních škol v České republice a edukace v ochraně obyvatelstva. *Civilná ochrana, revue pre civilnú ochranu obyvateľstva*, 1/2007, 51–52.
- Chlíbková, D. (2007f). *Jak se učí ochraně obyvatelstva v České republice a jinde v Evropě. Komparace přístupů ke vzdělávání a přípravě školní mládeže v oblasti ochrany obyvatelstva (civilní ochrany) v České republice a ve vybraných evropských státech v současnosti*. Retrieved 6. 4. 2007 from the World Wide Web: <http://ucitelskelisty.ceskaskola.cz/Ucitelskelisty/Ar.asp?ARI=103030&CAI=2149>.
- Chlíbková, D. (2007g). Charakteristiky a vědomosti žáků na druhém stupni základních škol v České republice k tematice Ochrana člověka za mimořádných událostí. In *sborník Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí. Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žilíně*.
- Kalous, Z. & Obst, O. et. al. (2001). *Školní didaktika. Sekundární škola*. Olomouc: Univerzita Palackého.

- Linhart, P. (2004). Formy a metody výuky na základních a středních školách v oblasti ochrany. In M. Fiala (Ed.), *Výuka problematik bezpečnosti a přežití v mimořádných situacích* (23–26). Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta tělesné výchovy a sportu.
- Linhart, P. (2005). *Některé otázky ochrany společnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.
- Linhart, P., Šilhánek, B. (2005). *Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.
- Martínek, B., Linhart, P., Balek, V., Čapoun, T., Slávik, D., Svoboda, J., & Urban, I. (2003). *Ochrana člověka za mimořádných událostí. Příručka pro učitele základních a středních škol*. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.
- Matoušek, J., Mika, O., & Fišar, D. (2005). *Nové hrozby terorismu: Chemický, biologický, radiologický a jaderný terorismus*. Brno: Ústav ochrany proti zbraním hromadného ničení Univerzita obrany.
- Mejsnar, K., Černoch, F., Fencel, J., & Horvát, T. (1974). *Branná výchova pro 6. a 7. ročník základní devítileté školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Mika, O. (2004). Znalosti, dovednosti a návyky občanů v reakci na mimořádnou událost. In M. Fiala (Ed.), *Výuka problematik bezpečnosti a přežití v mimořádných situacích* (pp. 38–45). Praha, 2004. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta tělesné výchovy a sportu.
- Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. (2002). *Učebné osnovy Ochrana človeka a prírody v 1.-9. ročníku základných škôl*. Bratislava: Author.
- Ministerstvo vnitra – generální ředitelství hasičského záchranného sboru České republiky (2006). *Hasík CZ- požární prevence. Vzdělávání pedagogických pracovníků*. Retrieved 5. 2. 2006 from the World Wide Web: <http://www.hasik.cz/dvpp/index.html>.
- Nejslabší jsou sedmé ročníky, zjistila Česká školní inspekce (2004). *Učitelské noviny, týdeník pro učitele a přátele školy, 1/2004 (107), 5*.
- Neue Wege bei der Weiterbildung der Zivilschutzkommandanten*. (2005). In Action 52 (5), 16–17.
- Pavlík, L., Dolejš, L., Novotný, J., Reitmayer, L., Schmitzerová, A., Trnka, J., & Víšek, J. (1981). *Branná výchova pro studující učitelství základních a středních škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Pavlík, E. (1936). *Branná výchova v národní škole*. Praha: Československá grafická unie a. s.
- Pechánek, V. (1982). *Vybrané kapitoly z didaktiky branné výchovy. 1. díl*. Brno: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně.

- Pechánek, V. (1985). *Vybrané kapitoly z didaktiky branné výchovy. II.* Brno: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně.
- Pechánek, V. (1986). *Pedagogická praxe v branné výchově.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Poledne, A. (2001). *Od Titaniku k Černobylu - největší katastrofy 20. století.* Praha: Volvox Globator.
- Pospíšil, O. (2001). *Pedagogika dospělých – andragogika (studijní text).* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.
- Predstavujeme civilné núdzové plánovanie vo Švédsku.* (2004). In *Civilná ochrana* 6 (2), 23–24.
- Roudný, R., Linhart, P. (2004). *Krizový management I. Ochrana obyvatelstva, mimořádné události. Kombinovaná forma studia.* Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Rubínová, V. (1954). *Branná výchova a sport.* Praha: Naše vojsko.
- Slávik, D. (1998). *Výsledky experimentu na základních a středních školách.* In *Zpravodaj civilní ochrany*, 1/1998, 30–31.
- Slávik, V. (1989). *Ročný plán činnosti Komisie riaditeľ a školy pre brannú výchovu na základnej škole. Metodický list.* Bratislava: Krajský pedagogický ústav.
- Soukup, J. (1985). *Branná výchova pro druhý ročník středních škol.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Správa sociálního řízení federálního ministerstva obrany. (1992). *Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů z 12.srpna 1949. Dodatkové protokoly z 8.června 1977.* Brandýs nad Labem: Český červený kříž.
- Swedish Civil Defense League (2000). [Brožura]. *Civil preparedness at the local level.* Solna: Author.
- Šilhánek, B. (2002). *Ochrana obyvatelstva v Evropě. 112. Odborný časopis požární ochrany, Integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva* 1 (3), 24. Praha: Ministerstvo vnitra - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.
- Šilhánek, B., & Dvořák, J. (2003). *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách.* Praha: Ministerstvo vnitra - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky.
- Trnka, F., & Jeleň, O. (1938). *Metodika branné výchovy na školách národních.* Brno: Knihtiskárna Pokorný.
- Tůma, J. (2000). *Katastrofy techniky děsící 20. století.* Vydání 1. Praha: ACADEMIA. Bratislavy.

- Vaverka, L. (1938). *Zákon o branné výchově s hlavními prováděcími předpisy*. Praha: Svaz dělnických a tělovýchovných jednot československých.
- Walterová, E. (2002). *Učitelé: Proměny profese a rekonstrukce jejich vzdělávání*.
- Žáček, R. (1952). *Branná výchova. Skripta pro posluchače tělesné výchovy. Část I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Mgr. Daniela Chlíbařková
Doc. PhDr. Ferdinand Mazal, CSc.
FTK UP Olomouc
Hynaisova 9
771 11 Olomouc
e-mail: ferdinand.mazal@upol.cz

CONSIDERATION ON EDUCATION IN THE FIELD OF CIVIL PROTECTION NOT JUST FROM THE HISTORICAL POINT OF VIEW

Changes in society after the system change has not avoided neither the school subject structure. The civil education does not exist anymore, but there are more and more evidence pointing on a system error, which was the cancel of the subject. In most developed European countries, the Civil protection or Civil education is still the school or out-of-school subject, in some countries it is realized by Ministry of Education or Home Office in cooperation with private companies.

In the contribution we introduce some findings connected with historical education in the field of Civil protection with the aim to arouse discussion on the problem.

Key words: civil education, civil protection in the school, teacher